

grond of rotsen om te wachten op vrouwtjes. Dit kan gepaard gaan met territoriaal gedrag, waarbij de vlinder zijn stekje fanatiek verdedigt. Bekend is dat de territoria vooral bezet worden in de late namiddag en de vroege avond en dat ze zich onder andere bevinden op oriëntatiepunten in het landschap (MAES & VAN DYCK, 1999). Op de internetsite van het Vanessa Migration Project van de Iowa State University wordt in een beschrijving van perching en territoriaal gedrag van het geslacht *Vanessa* onder meer verwezen naar een artikel van BITZER & SHAW (1979). Vol-

gens deze auteurs is het territoriaal gedrag van de Atalanta (*Vanassa Atalanta*) kenmerkend voor het gehele geslacht *Vanessa*. Ook de mannetjes van de Atalanta bezetten hun territoria 's-avonds tot aan de schemering. De territoria zijn vaak gelokaliseerd aan de zonzijde van een bomengroep of op een wallichaam geflankeerd door een groep van bomen. Ze zijn vaak gelegen langs visuele elementen zoals paden of wegen. Ook komt het voor dat zowel mannetjes als wijfjes voor de paring samenscholen op een markant punt in het landschap. Voor de Distelvlinder kan dit

misschien een manier zijn om met enige zekerheid een soortgenoot te ontmoeten, wat mogelijk een verklaring kan zijn voor het fenomeen waargenomen op 17 juni. Zeker weten we het echter niet, vandaar onderstaande oproep.

LITERATUUR

- AKKERMANS, R.W., R.A.J. PAHLPLATZ & K. VELING, 2001. Dagvlinders in Limburg, Verspreiding en ecologie 1990-1999, Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht, De Vlinderstichting, Wageningen.
- BITZER, R.J. & K.C. RAW, 1979. Territorial behavior of the Red Admiral, *Vanessa atalanta* (L.) (Lepidoptera: Nymphalidae). *Journal of Research on Lepidoptera* 18: 36-49.
- MAES, D. & H. VAN DYCK, 1999. Dagvlinders in Vlaanderen. Ecologie, verspreiding en behoud. Stichting Leefmilieu, Antwerpen. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel. Vlaamse Vlinderwerkgroep, Brussel.

Lothar Valentijn & Guido Verschoor,
Maastricht

OPROEP

Mocht u ons meer kunnen vertellen over het hierboven beschreven gedrag dan horen wij dat graag. Ook willen wij u vragen soortgelijke waarnemingen nauwkeurig te beschrijven en door te geven. U kunt uw reactie sturen naar het bureau van het Genootschap (Henk Heijligers: bureau@nhgl.org / tel. 0475-386470) en/of aan de Vlinderstichting (Kars Veling: kars.veling@vlinderstichting.nl / tel. 0317-467346).

BOEKBESPREKINGEN

ATLAS NATUURSTEEN IN LIMBURGSE MONUMENTEN GEOLOGIE, BESCHRIJVING, HERKOMST EN GEBRUIK

Dreesen, Roland; Michel Duser & Frans Doperé, 2001. Likona en Belgische Provincie Limburg. 294 pagina's. Gebonden met harde kaft. ISBN 90-74605-18-4. Te bestellen door € 25,- (inclusief verzendkosten) over te maken op rekeningnummer 000-0400447-31 van het Provinciaal Natuurcentrum, Het Groene Huis, Domein Bokrijk, 3600 Genk, onder vermelding van "Atlas Natuursteen". Het boek is ook te koop in Het Groene Huis op Domein Bokrijk en in de Standaardboekhandel te Hasselt.

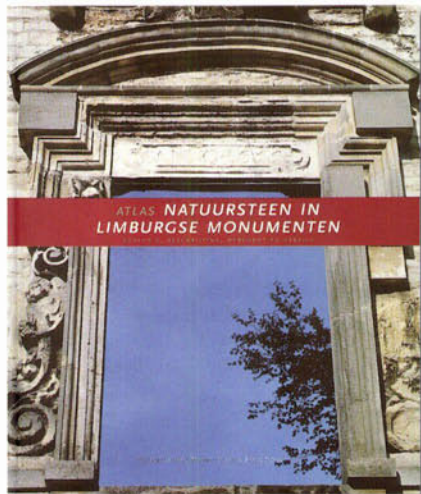
Dit boek geeft een overzicht van natuursteen die in monumentale gebouwen, van voor 1950 in Belgisch Limburg voorkomen. Het begint met de opzet en de onderzoeksmethoden, hierna volgt beknopt een stuk algemene geologie. Dit hoofdstuk is vooral van belang voor de geïnteresseerde leek. Het belangrijkste deel van de atlas gaat over de beschrijving van gesteentesoorten, dat volgens een vast schema is opgezet. De beschrijvingen worden vergezeld van duidelijke foto's en een kaartje waarop de gebouwen globaal staan aangegeven en een tijdschaal waarop het tijdpunt van ontstaan aangegeven is. Het uiterlijk, het ontstaan en het gebruik van het gesteente wordt goed beschreven. Ook belangrijk is, dat de verschillen tussen de benamingen binnen de steenindustrie en de geologische benamingen voor gesteenten worden beschreven. Als voorbeeld de Maastrichtersteen, onder deze benaming wordt uitgelegd dat men met Maastrichtersteen alle in voornamelijk ondergrondse groeven gewonnen gesteenten uit

het Maastrichtien worden bedoelt. Het uiterlijk van de verschillende variaties wordt besproken, zowel de zichtbare als de microscopische kenmerken. Daarna komt een stuk over de verwerking en de patinalaag die daardoor ontstaat. De ontstaanswijze van het gesteente en de tijd waarin het ontstaan is wordt goed uitgelegd, geïllustreerd met foto's van het gesteente. Hierna volgt het gedeelte over het herkomstgebied, in dit geval de onderaardse kalksteengroeven in zowel Nederlands Limburg als Belgisch Limburg. Het voorkomen in gebouwen wordt besproken en gaat vergezeld van mooie foto's bijvoorbeeld van de basiliek van Tongeren. Als laatste volgen aanbevelingen voor restauratie, bijvoorbeeld waar het gesteente nog gewonnen wordt of eventueel geschikt vervangend gesteente. Zo krijgt men een goed beeld van de besproken gesteenten. Na dit hoofdstuk volgen interessante hoofdstukken over

het historisch gebruik en aanvoer routes van verder weg gewonnen gesteenten. Een zeer interessant hoofdstuk gaat over de mechanisch bewerking van natuursteen, met uitleg over hoe men door bewerking met beitels bepaalde versieringen in het gesteente kan maken. Het gedeelte over natuursteen als biotoop handelt over de invloed die planten en dieren hebben op natuursteen. Dit wordt vooral vanuit het gebruik en behoud van het gesteente bekeken.

Samenvattend: Een goed boek, ook goed bruikbaar in Nederlands Limburg, aangezien een gedeelte van het besproken gesteenten ook in Nederlands Limburg in gebruik is. Een nadeel is de omvang en het gewicht van het boek, niet handig om mee te nemen als men de monumenten wil gaan bekijken. Een boek voor iedereen die in geologie, geschiedenis of architectuur is geïnteresseerd.

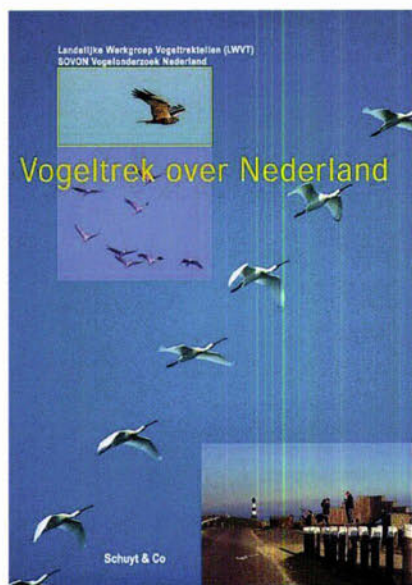
Antoinette Duijsters

VOGELTREK OVER NEDERLAND

Rob Lensink, Hans van Gasteren & Fred Hustings, 2002. LWVT/SOVON. Schuyt & Co, Haarlem. 482 pagina's. ISBN 90-6097-566-9. Prijs € 41,- (€ 34,- voor leden SOVON), exclusief € 5,- verzendkosten. Te bestellen bij het SOVON, tel. : 024-6848111 (zie ook www.sovon.nl). Het boek is voor € 40,80 verkrijgbaar in de boekhandel.

Qua literatuur komt vogelminnend Nederland de laatste jaren niets te kort. Een gedegen overzichtswerk over de vogeltrek in Nederland bestond echter eenvoudigweg nog niet. Gelukkig is met het verschijnen van "Vogeltrek over Neder-

land" voor het eerst in de geschiedenis een standaardwerk over dit onderwerp verschenen. Deze zeer geslaagde uitgave is met zijn afmetingen, gewicht en zijn 432 pagina's een degelijk naslagwerk geworden. Het is fraai uitgegeven met fantastische foto's, kaartjes en diagrammen; uiteraard alles in kleur.

De basis van het boek vormen de waarnemingen van 23 miljoen vogels die in 67.000 teluren door vrijwilligers van de Landelijke Werkgroep Vogeltrektellen (LWVT) gedurende de periode 1976-1993 verzameld zijn. Er zijn gegevens verwerkt van 121 trektelposten en het boek bevat heel wat Limburgse input. Dat de jongste gegevens al weer bijna tien jaar oud zijn, is een minpuntje. Dit is

echter bijna onvermijdelijk indien je een dergelijke huzarenklus tot een goed eind wilt brengen. En dat de schrijvers de zaak degelijk hebben aangepakt, blijkt ondermeer uit het feit dat ruim 600 literatuurverwijzingen zijn opgenomen. Het moet voor eindredacteur Fred Hastings een titanenklus zijn geweest om van al deze informatie tot een goed leesbaar boek te maken. Hij is daar wonderwel in geslaagd.

Het boek bestaat uit drie delen. Het eerste deel geeft op een heldere wijze achtergrondinformatie over het verschijnsel vogeltrek. Deze inleidende hoofdstukken zijn zeer lezenswaardig en zet de belangrijkste aspecten van de vogeltrek op een rijtje. Naast de zichtbare trek, waar het grootste deel van het boek over gaat, wordt er ook aandacht besteed aan de onzichtbare trek. In duidelijke teksten en diagrammen wordt de radarornithologie uitgelegd door Luit Buurma, de internationale goeroe op dit gebied. Het is kost om van te watertanden. De radarapparatuur is tegenwoordig zo geavanceerd dat individuele vogels kunnen worden gevolgd. Wie echter denkt dat met de opkomst van de radarornithologie de registratie van de zichtbare trek een zinloze bezigheid geworden is, heeft het mis. De radar is alleen bruikbaar op grotere hoogte en op sommige dagen vindt het grootste deel van de trekbewegingen buiten bereik van de radar plaats.

Het tweede meest uitgebreide deel bestaat uit de soortbesprekingen en beslaat circa tweederde van de publicatie. De soortbesprekingen zijn strak en helder van opbouw. Naast een algemene inleiding worden per soort de voor- en najaarstrek apart behandeld. In de inleiding wordt de ligging van de broedgebieden en winterkwartieren van de over ons land trekkende vogels beschreven. Per soort wordt een indicatie gegeven van het totaal aantal

overtrekkende exemplaren gegeven. Zo schatten de auteurs dat elk najaar 2-3 miljoen Gierzwaluwen over de hoofden van de Nederlanders vliegen. Elke soorttekst wordt afgesloten met enkele wetenswaardigheden. De layout is zo dat links de tekst en rechts de bijbehorende figuren en diagrammen staan. Zo is in één oogopslag te zien dat de najaartrek van de Houtduif zich vooral in zuidoost Nederland afspeelt, dat je in Hoog-Nederland op 24 oktober om 9.00 uur de meeste kans hebt om veel Veldleeuweriken te zien en dat je vooral in Zuid-Limburg in het voorjaar veel doortrekkende Wespandieven kunt aantreffen. Overigens maken de auteurs niet duidelijk wat ze nu precies met Hoog-Nederland bedoelen. Verder wordt er voor elke soort een aantal strend weergegeven. Het is jammer dat de algemene en schaarse soorten apart worden behandeld. Dit levert veel extra blader en opzoek werk op.

Samen met enkele ervaren trektellers zet ik enige vraagtekens bij het hoge aantal doortrekkende Zwarte Wouwen in het najaar. De auteurs gaan er van uit dat er in het najaar meer vogels doortrekken dan in het voorjaar. Hier lijkt men de plank volledig mis te slaan. De Zwarte Wouw is in het najaar een uitermate schaarse doortrekker. Gevreesd wordt dat het bestand bevuild is met foute determinaties (Rode Wouwen).

Het laatste deel van het boek bestaat uit vier hoofdstukken die nogal wat overlap met het voorgaande vertonen. Wat mij betreft hadden ze korter gekund of sommige zelfs achterwege kunnen blijven. Desondanks blijft het een schitterend werk en is een aanrader voor iedereen, die in voor- of najaar geprikkeld wordt door het fascinerende verschijnsel van de vogeltrek. Hulde aan de auteurs!

Boena van Noorden, Deurne

RECENT VERSCHENEN

H.H. Bartelink, H.F. Dobben, J.M. Klap & Th. W. Kuyper, 2001. Maatregelen om effecten van eutrofiëring en verzuring in bossen met bijzondere natuurwaarde: synthese. 58 pp. Rapport OBN-13. Expertisecentrum LNV, Wageningen. Het rapport is in te zien in de bibliotheek van het Natuurhistorisch Museum en gratis te bestellen bij de receptie van het Expertisecentrum van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (tel. 0317-474801/e-mail: balie@eclnv.agro.nl) o.v.v. Rapport OBN-13.

Dit rapport bevat een samenvatting van de resultaten van onderzoek dat is uitgevoerd naar de effecten van dunnen en/of plaggen om verzuring en eutrofiëring in voedselarme dennen- en eikenbossen tegen te gaan. Verzuring en eutrofiëring veroorzaken onder meer een afname van het aantal Rode lijstsoorten in deze bossen. Het onderzoek toont aan dat plaggen en de dunnen van het bos de vegetatiesuccessie terug kan zet-

ten, maar dat binnen korte tijd de soortenarme door grassen gedomineerde vegetatie weer terugkomt. Zeker in de voedselarme eikenbossen zijn de resultaten vrijwel nihil. Indien de atmosferische depositie blijft bestaan dreigen deze bossen te verdwijnen in Nederland. In de voedselarme dennenbossen blijken de resultaten redelijk effectief tot geen kwaad te kunnen. De vraag blijft echter na hoeveel jaar de effectgerichte maatregelen herhaald moeten worden om voedselarme dennenbossen te behouden.

Wie zijn rapport, boek, etc. opgenomen wil zien in deze rubriek, kan een literatuurverwijzing met een korte inhoudsbeschrijving en de bestelwijze opsturen naar de redactie o.v.v. "recent verschenen". Onvolledige opgaven worden niet opgenomen. De publicaties moeten betrekking hebben op voor Limburg relevante onderwerpen.

Guido Verschoor